

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: Udrag fra Et liv genoplevet i erindringen, Bind III Syv teaterår 1849-56

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "Et liv genoplevet i erindringen", i Heiberg, Johanne Luise: *Et liv genoplevet i erindringen*, udg. af Niels Birger Wamberg , Gyldendal, 1973-74., s. 51. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibfr03-shoot-idm139891011781456/facsimile.pdf> (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: Et liv genoplevet i erindringen

i Heibergs vaudeviller og komedier, lå Holberg nær. Man vidste ikke, i hvilken grad jeg alt som barn var blevet grebet af de ældre skuespillerinder, der gennem den Holbergske tids tradition havde fastholdt stil og tone. Madam Clausen, madam Liebe, jomfru Jørgensen, ja selv madam Kongstedts Magdeloner var mig så levende, som om jeg havde set dem for få dage siden; uden at tale om Ryges mangeløse Jeronimusser, Lindgreens Henrikker, hans Jeppe, hans »Pantsarte bondedreng« og hans Arv'er. En Jeronimus som Ryges har vi nu kun et svagt billede af på vor scene, om endskønt de dog alle står på hans geniale opfattelse. Når man havde set hans Jeronimusser, hans Peer Degn etc., da havde man vist set det mest fuldendte, som kan ses i den genre. [Og kommer nu hertil, at han var og vist i århundreder vil blive det danske teaters første tragiske skuespiller, tror jeg ikke, at nogen scene skal kunne fremvise magen.

Phisters Jeppe kan i alle måder stilles ved siden af Lindgreens, ja man må vel sige, at Phisters er finere nuanceret, smagfuldere i det burleske, fuldendtere i det mimiske, det plastiske; men grundtonen, opfattelsen af den hele skikkelse hører Lindgreen til.] Lindgreens og Ryges fremstillinger [har vist ikke været baseret på nogen tidligere skuespillers fremstilling;] thi Lindgreen var et så primitivt, grotesk, sandt og naturfriskt talent, at det næppe engang havde stået i hans magt at optage noget væsentligt efter en anden; ligesom Ryges mægtige, geniale og på studium byggede spil vist helt og holdent var hans ejendom. Med disse fortrinlige fremstillere og fremstillerinder for øje er jeg opvokset, og af dem kunne vist læres en del. Det er fordelen ved at begynde et kunstnerliv i en så ung alder, at man ligesom kommer til at tilhøre to generationer. Ens barndomserindringer kommer da senere til at bære frugt. [Hvilken fordel har ikke Phister haft af som dreng at være blevet fortrolig med de forudgående mestre i de roller, han senere selv overtog. Hvor ofte går ikke alle de ældre afdøde skuespillere igen på vor scene: Frydendahl, Ryge, Foersom, Winsløw, Lindgreen. Som nu Foersom: Hvor mange har ikke stået og står den dag i dag på hans skuldre. Hans Buurmann i »De uadskillelige«, hans Tommerup i Hertz' »Debatten«, hans Gunild i Holbergs »Barselstue«, hans Skaarup i »Sparekassen« og alle hans italienske munke! Alle disse billeder var så

skarpt tegnede, at ingen skuespiller formår at løsrive sig fra disse og skabe nye typer, der kun en gang har haft lejlighed til at se dem.]

Den rette fremstilling af de Holbergske figurer havde som sagt på det tidspunkt, da jeg første gang spillede »Den vægelsindede«, alt i mange år beskæftiget mine tanker. Hvad der således efter min mening er gået aldeles tabt, er traditionen om de Holbergske Eleonorer. At de umuligt oprindeligt kunne være spillet, som de nu spilles, er vist. Vore nuværende unge skuespillerinder, der spiller disse uskyldige, tarvelige, ofte lidt enfoldige, til husflid opdragne, under de tiders strenge tugt stående små jomfruer, mangler alt historisk fundament. De har ikke kunnet sætte sig ind i den tids unge pigers væsen, holdning og troskyldige, naive og lidt prosaiske tone; den tid, da en fader siger: »Denne monsieur har jeg bestemt til din ægteherre,« hvorpå svaret sædvanligt lyder, idet hun nejer dybt og kysser sin faders hånd: »Jeg siger tusind tak.« Af disse stille, tarvelige, huslige, forknytte piger ser vi nu på vor scene intet spor. En Leonora som i »Den stundesløse«, der intet selv kan hitte på for at befries fra den pånødte bøjler, så hun kysser Pernilles hånd, for at denne kan stå hende bi med råd og dåd, da hun selv er for uskyldig, for uerfaren til at have mindste anelse om nogen intrige, bliver nu på vor scene fremstillet som en pyntelig, koker dame i klare kniplingscostumer. Dragt, væsen, diktion, alt er falskt, som det nu fremstilles. Medens Ryge levede og havde med kostumeringen at gøre, holdt han noget igen på damernes ufornuftige lyst til at forveksle de gamle dages dragter med de moderne, til at opgive hin tids tarvelige kostumer, hvori ungdommen holdtes; – men fra det øjeblik, da »Den stundesløse«s tjenestepige fik lov til at gå med pennen bag øret under kniplingskappe med flagrende bånd, var ævred opgivet.

Hvor ofte har jeg dog ikke haft lyst til blot nogle få gange at spille en Leonora for om muligt atter at sætte den lille pige hen på sin rette plads. Jeg vidste, at hvis jeg blot nogle gange var kommet til dette, da ville man tvinges til at følge sporet; thi mangt et talent kan meget godt efterligne uden selv at opfatte det rette. Jeg har ofte forsøgt at tale herom med dem, der spillede Leonora, men til ingen nytte. Man må v i s e dem det, de må se stilling, holdning og høre diktionen, replik for replik. De må erfare